

ÉLET MŰVELTSÉG ÉS

KÖZJÓLÉTI SZÖVETKEZET

Isten az emberi élet nagy kertésze. A Magyarok Istene a magyar életnek nagy kertésze. Sok fát elültet a magyar nemzet boldogítására. Minden fába beoltja a jószág, a szeretet és igazság nemes tulajdonságait. Gondozásukat, ápolásukat, nevelésüket aztán rábízza munkatársaira, a nemzet kiválasztottaira. Ezek munkája határozza meg, mennyi áldás fakad népük életére, az Isteni Kertész adományaiból.

Van a magyar élet csemetéskertjének egy aranyos hajtása: a *Közjóléti Szövetkezet*.

Milyen fácskán termett?

A magyar jogtörténet egyik legnemesebb fáján: az 1940. évi XXIII. törvénycikk fiatal csemetéjén. Ez a törvény határkö lesz a magyar jogfejlődésben. Olyan határkö, amely magasra kiemelkedve, iránymutató is lesz a nagy szociális feszültség ködtengerében. Világítótorony a néma magyar éjtszakában.

Egy kiváló egyháztudós azt mondja róla: „*A most végrehajtásra kerülő nép- és családvédelmi törvényünk István király óta a legbölcsebb és legszükségesebb magyar törvény.*”

És egy másik: „*Ez a törvény a magyar szociális jogrend Arany Bullája.*”

István király törvényei a magyarság fennmaradását biztosították Európában. Az 1222-ben megalkotott Arany Bulla, amellet, hogy a magyar nemesség alkotmányos szabadságát biztosította, hosszú évszázadokra záloga lett a magyar nemesség szabadságának; bizonyosságát adta annak is, hogy a magyar jogfejlődés rugalmas és alkalmazkodik a kor szelleméhez. Mindig büszkéek lehetünk arra, hogy az angol nép szabadságát biztosító Magna Charta kiadását követő hetedik évben Európa népei között a második helyre kerültünk az alkotmányos életet élő nemzetek sorában.

A magyar jobbágyfelszabadítást valóraváltó 1848 emberi sorba emelte a jobbágyság millióit, de hagyott egy rést, amely az idők folyamán egyre mélyült és a jelenkorban eljutott ahhoz a szociális feszültséghez, amelyet most az 1940. évi XXIII. törvénycikk kíván először enyhíteni, majd munkája további folyamán megszüntetni.

Szegénység és nyomor mindig volt, de mindig voltak nemes lelkek, akik ennek enyhítésén fáradoztak és mindig voltak rajongók, akik megszüntetéséről álmodoztak.

Az enyhítés legrégibb és legelterjedtebb módja a karitatív (jótékony) segítés. Ez sok könnyet törölt le, de megalázta azt, aki kapott éppúgy, mint azt, aki adott. Újabb módja a segítésnek: a *munkánélküli segély*. Ennek is megvolt a lealázó hatása, de ezenfelül aláásta a munkafegyelmet. A munka

nélkül adott megélhetés kiölte a munka utáni vágyat. Némi haladást jelentett ez utóbbi terén, hogy a kapott segélyek ellenében újabban közmunkákat végeztek a segélyezettekkel, de ez sem vált be. A segélyezettek kényszermunkának tekintették az ilyen munkát és nem sok köszönet volt benne. Országos viszonylatban súlyos igazságtalanságnak is vált forrásává. Csak a nagyobb lakott helyek találtak fedezetet a munkánküli segélyezésre és végeztethettek ilyen alapon közmunkákat. Pedig az ország népességének túlnyomó része apró falvakban él. Már pedig ezek inséges elesettjei — a fentiekből láthatóan — ilyen segélyezésben nem részesedhettek.

Végzetes hiba volt, hogy a nyomorgók egy részének tudtak csak segítséget nyújtani és hogy ez a segítség csak pillanatnyi volt. Nem apasztotta az inségesek ijesztően nagy számát. A segítség mindkét módja *tüneti* kezelését jelentette csak a bajnak. Nem gyógyította magát a kórt. Nem enyhítette a szociális feszültséget.

A törvényhozás, attól a meggyőződéstől vezéreltetve, hogy az inségesek, az elesettek túlnyomó része sokgyermekes, úgy alkotta meg — az egészséges megoldást célzó — 1940. évi XXIII. törvénycikket, hogy az — kifejezetten — a sokgyermekes inségeseket állítsa talpra. Ezért teremtette meg a kormányzat ezzel a törvénnyel az *Országos Nép- és Család-védelmi Alapot*.

Rövid ez a törvény — mindössze hét §-ból áll —, de minden szavát márványba kellene vésní. Figyeljünk csak a 2. §-ra!

„Az Alap célja a leginkább támogatásra szoruló néprétegek gazdasági, erkölcsi és szellemi felemelése útján az életviszonyok javítása és a társadalmi kiegyenlítődés elősegítése; továbbá a népesség szaporodásának előmozdítása.

a) *Az Alap feladata különösen: a sokgyermekes családok intézményes támogatása;*

b) *gondoskodás a gyermekvédelem feladatainak ellátásáról;*

c) *a megélhetésükben veszélyeztetett — főként mezőgazdasági foglalkozású — családok boldogulásának szerves megalapozása házhozjuttatás, kedvezőbb gazdasági viszonyok közé telepítés, vagy egyéb gazdasági megsegítés útján;*

d) *kellő anyagi feltétellel nem rendelkező, arra érdemes családok részére az anyagi eszközök biztosítása a végből, hogy az állam vagy más közület gazdaságpolitikai tevékenységének részesei lehessenek.*“

Ebbe a 2. §-ba van összesűrítve a törvény minden szociális programja. A többi § az anyagi forrásokat nevezi meg és a végrehajtó szervekről nyújt tájékoztatást; a végső § közli a vonatkozó eddigi törvény érvénytelenítését.

Az Alap jövedelmei az állami illetékek 27%-ából és a vármegyék inségjárulékaiból adódnak. Az Alap bevétele már 1941-ben 80 millió pengő volt,

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap (házi használatban így is hívják: ONCSA) szervezetét és működését a 7.000/1940. M. E. számú rendelet szabályozza.

Ez a rendelet felépíti az Alap kezelésének és munkája keresztülvitelének hármastagozatban létrehozott szervezetét.

Országos központi szerve az Igazgató-Bizottság és az Országos Szociális Felügyelőség. Ezek a felsőfokú szervek.

Középfokon az ősi vármegyét állítja az Alap munkájának szolgálatába. Ide esik a törvény végrehajtásának súlypontja.

Alsófokon a járási főszolgabíró, szociális előadója által, a községekben végezteti el a felkutatás, kivizsgálás és közvetlen ellenőrzés munkáját. Itt a legfontosabb munka a környezettanulmányozás.

Már a törvény előkészítésének ideje előtt megindult a legcélravezetőbb gyakorlati megoldást kereső kísérletezés munkája. Pécs városának kimagaslóan nagy szociális érzékkel és rendkívüli gyakorlati képességekkel megáldott polgármestere, Esztergár Lajos — a felejthetetlen emlékü Egán Ede nyomdokaiba lépve — városa szociális feszültségének enyhítése érdekében letért a karitatív segítség útjáról és az Egánéhoz hasonló módszerrel, az inségesek gazdasági helyzetének megjavításához vezető eszközöket kezdte alkalmazni. Kísérletei — rövid idő alatt — komoly eredményeket mutattak. Az eredmények láttára felfigyelt a kormányzat is és rövidesen megbízta Esztergárt, hogy a legszörnyűbb szociális feszültségben élő csonka Szatmár vármegyében — a rendelkezésére bocsátott 1,000.000 pengővel — most már vármegyei méretekben, kikísérletezze a segítségnek ezt a nyilvánvalóan célravezető módját. Itt végzett nagyszerű munkájáról *A szociális munka útján* című könyvében számol be. Komárom vármegye alispánja — szatmári személyes tapasztalatai alapján — vármegyéje szociális gondjainak enyhítése érdekében megindította azokat a munkálatokat, amelyek tető alá hozták az első Közjóléti Szövetkezetet és — ennek munkája révén — elérte, hogy vármegyéje lett az első az országban, amely a szociális vármegye korszerű címét fölvette. Erről a hatalmas munkáról *A szociális vármegye* című könyv számol be teljes részletességgel.

A kormányzat — lemérve a kézzelfogható eredményeket — kiadta 3500/1941. M. E. számú rendeletét, amely — a komáromi mintára — kötelezően előírja, hogy most már minden vármegye építse fel a szociális munka fellegvárát: a Közjóléti Szövetkezetet.

Az Alap középfokú szervének, a vármegyének, most már olyan szervezete van, amely képes megbirkózni azokkal a súlyos feladatokkal, amelyeket a szociális feszültség enyhítésének, majd megszüntetésének problémája rak vállaira.

Ismerjük most már meg a Közjóléti Szövetkezet szervezetét és munkakörét.

Elnöke a mindenkori alispán. Igazgatóságában helyet foglalnak:

1. *Hivatalból*: a vármegye I. K. N. titkára (!), főügyésze, főorvosa, gazdasági felügyelője, a vármegyei szociális gondozó, a Szövetkezet vezető tisztviselői és a közjóléti előadó.

2. *Választott tagok*: a közigazdasági élet vezetői, az egyházak vezetői és a magasabb tanintézetek igazgatói.

3. *A felügyelőbizottság elnöke* a mindenkori főispán. Tagjai a számvevőség főnöke és a választottak.

Maga a Szövetkezet egészen új a szövetkezetek sorában. Szövetkezet, amelynek nem szabad nyereséget kimutatnia, nem szabad haszonra dolgoznia. Ennek a szövetkezetnek csak veszteséggel szabad zárnia mérlegét. Az év végén kimutatott veszteséget az Alap kipótolja. *Az első hitelintézet, amely nem a telekkönyvre nyújt hitelt, hanem a szegény ember két dolgos kezére, makulátlan becsületére.*

Komárom vármegyében elsőnek a teljes szociális helyzetfölvételt végezték el. „Kartotékozták” az egész lakosságot. Ez a legcélravezetőbb, de a legtöbb előzetes költséget felemésztő eljárás is. Ahol ezzel takarékoskodni

akarnak, ott a járáások készítenek a legjobban segítségre szorulókról katasztert és azt, javaslatukkal együtt, a vármegye szociális gondozójának rendelkezésére bocsátják. Ezen kataszterek alapján a Szövetkezet elkészíti munkatervét és azt jóváhagyás végett az Országos Szociális Felügyelőséghez terjeszti fel. Ennek a munkatervnek a keretei között a Szövetkezet teljesen szabadon használja fel a rendelkezésére álló eszközöket.

Az eddig programmba vett segítői módok a következők:

1. *Családi házak építése sokgyermekes családoknak.* Itt arra is nyílik alkalom, hogy a túl népes és kevés munkaalkalmat nyújtó helyekről ritkább népsűrűségű, több munkaalkalommal bíró helyekre telepítsünk sok munkáskézzel bíró népes családokat. Lehetőleg már az építésnél foglalkoztatjuk a házhoz juttatandó családokat, akik így már otthonuk építésénél munkájukkal megkezdik családi házuk törlesztését. Szép példa erre Zalaegerszeg szőlőmunkásfeleslegének Balatonfüredre telepítése, ahol tudva levően nagy hiány volt szőlőmunkásokban.

2. *Mezőgazdasági ingatlanok juttatása.* Túl népes törpebirtokos családok és mezőgazdasági cselédek életképes kisbirtokokhoz juttatása itt a főcél. De hathatósan felhasználhatjuk a népsűrűségi egyenlőtlenségek kiegyenlítésére is. Így jártunk el, amikor a túlnépesedett Zalából 8—12 gyermekes, arra érdemes törpebirtokos és cselédsorban élő derék magyar családokat telepítettünk a gyér népességű és egykétől nyomorított Baranya megyébe. Aki a baranyai Képes-, Üszög- és Vidák-pusztán szorgos munkában látja a 20—25 kat. holdas saját birtokán gazdálkodó telepesgazdát derűs mosollyal, alig hiszi el, hogy még egy év előtt milyen mély barázdák szántották az arcát, mekkora reménytelenség sirt le róla, milyen kilátástalan volt a helyzete. Felnőtt és serdülő gyermekei a szélrózsa minden irányában szét-szóródva ették a sommások keserű kenyerét és viselték kemény sorsukat. Iskolásgyermekei nélkülözték a legszükségesebb ruhát, iskola nélkül nőttek fel, apróságai gondozás és elégséges táplálék hiányában elcsenevészedtek.

Most életképes kis gazdaságuk, a népes család szorgalmas munkája jutalmául, megadja mindazt, amire egyszerű életüknek szüksége van, még valamit azon felül is. Így él boldogan és gyarapszik az Országos Nép- és Családvédelmi Alap áldásos munkája nyomán sok-sok magyar család.

3. *Haszonállatok juttatása.* Tehén, borjú, ló, sertés, kecske, házinyúl, különösképp angoranyúl. Esetleg méhcsaládok.

Szabadon válogathat a segítséget illetően a Szövetkezet az igénylők helyzete és a helyi körülmények szerint. Legnagyobb segítséget jelent a földműves lakosság számára a tehénjuttatás. Jobb termőerőbe kerül a földecske, igavonóhoz jut a család, megadja a gyermekek egészséges fejlődéséhez olyanmennyire szükséges tejet és jelentősen növeli a család jövedelmét.

Vannak olyan gyenge családok, amelyek még egy tehenet se tudnak eltartani. Ezeken lehet segíteni a kisebb állatok juttatásával. Ha az angoranyúl okszerű nevelésére és tenyésztésére kiképeznénk népünk legelesettebbjeit, sokat tennénk a nyomor enyhítése terén. Népünk jobb megélhetése és ruhátlanságának megszüntetése érdekében felmérhetetlen jelentősége volna a juh- és birkatenyésztés általános népszerűsítésének. Az okszerű baromfitenyésztés is nagyon sokat enyhítene népünk szociális elesettségén.

4. *Háziiparok kiépítése és megszervezése.* Itt a juttatás eszközök, szármok és nyersanyag beszerzésének elősegítése kölcsönökkel. Tekintve,

hogy népességünknek csak csekély töredéke foglalkozik háziiparral, a tudás elterjesztése az elsődleges feladat. Amíg a háziipar általános elterjedését nem biztosítjuk, népünk sorsának gyökeres megjavulásáról nem is beszélhetünk.

5. *Hasznos, de eddig elhanyagolt termékek termesztésének elősegítése.* Például kenderáztatók létesítése útján a kultúr-kenderfajták népszerűsítése és a vetésterületek kiterjesztése. A bővebben termő kultúrfajták szakszerűbb kezeléssel értékesebb árut adnak és így bőségesebben jövedelmeznek.

Ugyanezért nemesfűztermelés elősegítését is szorgalmazták a szövetkezetek és támogatják kölcsöneikkel.

6. *Mezőgazdasági gépek juttatása.* A példa nevelő hatására épít a szövetkezet, amikor egy-egy értelmes és törekvő kisgazdának kamatmentes kölcsönt nyújt korszerű gazdasági gépek beszerzésére. Szomorúan látjuk, hogy amikor tőlünk Keletre éppúgy, mint Nyugatra a mezőgazdaságot — a kicsit éppúgy, mint a nagyot — gépesítették, akkor a mi apró falunk népe faekével borzolja (szántásnak nem merjük nevezni) földjét, faboronával simogatja, vetőgépet, kapálóékét, tárcsásboronát, szelektort csak hírből, jobb esetben látásból ismer. A Szövetkezet gépakciója nemcsak segítés, de misszió is!

7. *Kisipari és kiskereskedői kölcsönök.* A mai zsidótörvényes világban az önálló magyar iparos- és kereskedőexistenciák szaporítása érdekében ez is misszió. A kölcsönök nyersanyag és áru alakjában juttatandók. Felhasználásukat szigorúan ellenőrzik.

Csak a leggyakoribb juttatási módokat soroltuk fel. Ugyszólván ahányféle áru és munka van, annyiféle lehet a segítés módja, a juttatás fajtája.

De egyben mindig ugyanaz: existenciát épít vagy erősít. Segítséget nyújt anélkül, hogy alamizsnát adna. Kölcsönt nyújt, de azt nem terheli meg kamattal. Ezzel biztosítja a juttatásban részesített ember gyors megerősödését. A visszafizetés föltételeinek megállapításánál is elmegy a legvégső határig. A ház és birtok árát rendszerint 30 év alatt kívánja visszafizettetni. A mai magas építési árak dacára is kitelik ez az illető által eddig fizetett lakbér összegéből. A birtok termésének pedig jelentéktelen töredékéből. A juttatott törzskönyvezett nagy tejhozamú tehén árának 3 év alatti letörlesztéséhez nem is kell egészen a várható 3 borjú ára. Az apróbb állatok árát is meg bírják fizetni a szaporulat egy részének árából. A háziipari kölcsön meg éppen munkával törleszthető le. A mezőgazdasági gép a megtakarított vetőmaggal és a jobban megművelt föld terméstebbletével törleszthető.

A közjóléti szövetkezetek működésében nincs bürokratikus lassúság, nincs aktagyártás és aktatologatás. Teljesen mentes a copf és szűkmarkúság, a rövidlátás átkától. Az ügyek elintézése egyszerű és gyors. Akár az alsófokú szerv javaslata, akár a közvetlenül kérő fél gyors környezettanulmánnyal megvizsgált kérelme olyan, hogy nem ütközik a felső szerv szándékaiba és valóban szolgálja az Alap célkitűzéseit, a szociális gondozó javaslatot terjeszt az igazgatóság elé és mihelyt az igazgatóság megszavazza, már folyósítják is a kölcsönt. Ezzel ismét egy népes magyar család indul el a boldogulás útján.

A *Magyar Lélek* eljut az ország legeldugottabb falujába is. És én azért írom a *Magyar Lélek*be ezt az ismertetést, hogy a legkisebb falu értelmisége is pontosan tájékozódva legyen erről az áldást hozó és áldást osztó intézményről. És azért írom most, mert a szövetkezetek új üzletévé csak most kezdődik. A szövetkezeteknek a terveket rejtő fiókjaik mellett a pénztáraik is telve vannak. Sarkal erre az ismertetésre az a tudat is, hogy az Alap jótéteményeiben eddig inkább a székhelyekhez közelebb lakók, a tűz közelében ülők részesedtek. Abból az egyszerű okból, mert ők már tudomással bírtak róla. Ha ez a kis írás eléri, hogy mindenütt tudomást vesznek róla, és így a segítség eszközei egyenletesen melegítik át minden falu elesett inségeseinek szívét, akkor engem is átmelegít az a jóleső érzés, hogy jó munkát végeztem.

Akik többet akarnak tudni az itt elmondottaknál, azok olvassák a havonta megjelenő „Nép- és Családvédelem” című folyóiratot. Kiadja az Orsz. Szociális Felügyelőség (Budapest, I., Üri-u. 39), előfizetési díja évi 6 P. Akik a kérdés tanulmányozásába még jobban el kívánnak mélyedni, olvassák Esztergár említett könyvét.¹ Akiket a technikai rész érdekel, olvassák a „Szociális Vármegyé”-t.² Akik pedig a kezdet kezdetéig akarnak eljutni, olvassák el Bartha Miklósnak a *Kazár földön* című művét. Imakönyv jut a kezükbe és megismerik Egán Edének, a ruténföld apostolának életét, munkáját keresztül.³

Andrássy János

NÉPMŰVELÉS ÉS NEMZETPOLITIKA

— Széchenyi-tanfolyamok —

„Egész társadalmunknak meg kell ismernie a magyar hivatást és az abból folyó kötelességét, amelynek teljesítése reá vár. Induljon meg mindenütt az a felvilágosító munka, amely felébreszti társadalmunk minél számosabb tagjában a magyar nemzethez tartozás roppant erkölcsi értékének elismerését és amely rávezeti társadalmunkat az ebből folyó helyes magatartásra.”

Ezekkel a szavakkal vezeti be a miniszterelnökség keretében működő Nemzetpolitikai Szolgálat múltévi körlevelét. És valóban a népművelés szempontjából sem lehetne tömörebb határozottsággal megfogalmazni a nemzetnevelés most meginduló hatalmas munkájának célkitűzéseit. A Széchenyi-álmodta „kiművelt emberfők” Magyarországa, amelyen az iskolán kívüli népművelés éppen 20 éve dolgozik, igen, a szellemileg megerősödött, tudásában és így ítéletében megizmosodott, egészséges magyar társadalom a végső cél, csak hogy mindennek a legtermészetesebb, legmélyebb gyökerekből kell táplálkoznia, a meggyőződésen alapuló fajszeretetből, a legnagyobb erőt adó faji öntudatból és a nemzeti büszkeségből.

Népművelési, tehát tanító és nevelő munkát egyidőben végző tanfolyamok az iskolán kívüli népművelés megszervezése óta állandóan vannak nálunk. Azok a tanfolyamok azonban, amelyek a Széchenyi-émlékéből

¹ Kapható a szerzőnél.

² Kiadja a Komáromi Szövetkezet.

³ Budapest, Stádium.